

L'ÈPICA.

Classificació dels gèneres literaris:

Se sol entendre per **gènere literari** cadascuna de les manifestacions formals de les obres literàries, consolidades a través del temps, segons una classificació que té en compte l'estructura i el contingut.

Els gèneres clàssics

Plató i, més tard, Aristòtil fixaren com a bàsics **tres gèneres** que es basaven en la descripció de la natura, en la imitació i en la barreja de tots dos. De la descripció de la natura es produeix el **gènere líric**, parlat en primera persona amb la veu pròpia; de la imitació de l'acció dels humans, el **gènere dramàtic**, que comprèn la **tragèdia** i la **comèdia**; i de la barreja de tots dos gèneres, és a dir, narrant els fets com si ho fes una altra persona, s'origina l'**èpica**. Vegem com fou formulat per primera vegada en aquest diàleg platònic:

-No és una narració de coses passades, presents i futures tot allò que contenen els fabulistes i els poetes?

Quina altra pot ser? -va dir

I això no ho poden fer per narració simple, per narració mimètica o per narració mixta a base d'un i altre sistema?

PLATÓ. República, 392 d

Poesia i prosa

S'entén per vers el conjunt de paraules sotmeses a unes regles i mesures determinades pel ritme i la versificació. En canvi, la **prosa** és la forma natural i espontània del llenguatge per a expressar els conceptes, en principi, sense regles ni mesures. De fet, les paraules *vers* i *prosa* tenen un origen etimològic semblant. El mot *vers* (solc que dona la volta) deriva del participi llatí *de uertere* (donar la volta) i *prosa* deriva del participi femení *prorsus* = *pro vorsus* (que va en línia recta cap endavant).

En la literatura grega, la divisió formal entre vers i prosa coincideix en l'ordre cronològic de la seva aparició escrita. La **poesia**, en l'època en la qual la prosa encara no existia, pot ser classificada en **èpica** i en **lírica**. En el primer grup podem incloure els poemes homèrics (la *Iliada* i l'*Odissea*) i els poemes hesiòdics la *Teogonia* i *Els treballs i els dies*.

Quant a la lírica cal dir que per als grecs tenia un significat restringit, ja que volia dir poesia cantada, de vegades ballada, amb acompanyament d'una lira o cítara. Posteriorment s'ha donat a la lírica un significat ampliat, com a poesia en la qual predomina el to afectiu, sentimental i emotiu. La poesia dramàtica representa l'acció, o δράμα, mitjançant l'enfrontament d'algun personatge amb el cor o amb un altre personatge.

La prosa transmet un missatge doctrinal o bé dona una explicació d'uns fets, en

Literatura grega

principi, reals i no ficticis. En la prosa cal distingir **subgèneres**, com la **història**, l'**oratòria**, la **filosofia**, la **novel·la**, la **faula**, la **ciència**, la **biografia**, etc. Alguns d'aquests subgèneres, de vegades, poden utilitzar la poesia, com la faula o la filosofia.

La **poesia èpica** es dona en poemes narratius extensos que desenvolupen accions heroiques de personatges distingits i d'una mena superior als humans normals. El mot èpica deriva d' ἔπος, que, en un principi, significa *paraula, discurs*; i també, en un sentit restringit, equival a *hexàmetre*, és a dir, el vers heroic dels poemes èpics.

Els primers representants de la poesia èpica grega foren **Homer** i **Hesíode** (c. 750 aC escrigué poesia èpica didàctica: *Teogonia* –intent de sistematitzar la genealogia divina- i *Treballs i dies* –visió sobre la condició humana-.)

Els grecs creien que els fets narrats en els poemes atribuïts a Homer constituïen els elements bàsics de la història primitiva del seu poble. La influència dels poemes homèrics fou clara no solament en la literatura sinó també en l'educació dels joves i en el pensament polític i moral dels més grans.

Abans de la guerra de Troia, l'Hèllada no sembla haver dut a terme cap acció en comú. D'altra banda crec que ni tan sols tenia aquest nom en la seva totalitat, sinó que abans d'Hel.lè, el fill de Deucalió, no existia per a res. Els habitants rebien el nom de les diverses regions en què estaven dividits... Homer, encara que va viure molt de temps de la guerra de Troia, enlloc no fa servir aquesta denominació col·lectivament, sinó que la reserva als acompanyants d'Aquil·leu de Ftiòtida, que foren els primers hel·lens. En els seus poemes, Homer els anomena dànaus, argius o aqueus quan es refereix a tots.

Antigament els hel·lens i els bàrbars, tant els habitants de la costa continental com els de les illes, tan aviat com van establir relacions per mar, es dedicaren a la pirateria. Eren comandats per cabdills poderosos que buscaven el seu profit particular i l'aliment per als seguidors més febles. Queien damunt de ciutats sense muralles i comunitats que vivien en llogarrets dispersos. Les saquejaven i el botí aconseguit era el principal mitjà de vida. Aquesta manera d'actuar no era deshonorable sinó que més aviat reportava una certa glòria.

TUCÍDIDES, *Història de la guerra del Peloponnès*, 2,5

L' origen de l'èpica

L'èpica sorgeix de la necessitat de conservar i de transmetre oralment accions memorables de guerrers victoriosos, d'històries i llegendes considerades patrimoni col·lectiu. L'auditori al qual anava dirigida l'èpica podia identificar els fets i per això escoltava amb delit aquesta poesia oral sense el suport de l'escriptura.

Els **aedes**, o cantors professionals, ἀοιδός, que desconeixien l'escriptura, eren els encarregats de difondre aquesta literatura oral. Devien tenir una memòria envejable i una habilitat excel·lent per a combinar fórmules i girs estereotipats que els permetien adaptar-se a les exigències mètriques. Sembla que els esdeveniments cantats en l'obra homèrica, segurament tingueren lloc entre els segles XIII i XI a.C.

Ara bé en els poemes homèrics hi ha, al costat dels trets orals, una clara elaboració literària. Això suposa que, en algun moment, la improvisació va donar lloc a la composició,

Literatura grega

pas que només es pot donar gràcies a l'ús de l'escriptura com a mitjà de fixació (l'escriptura es va introduir a Grècia cap els segles IX-VIII aC)

En el segle VII, el **rapsode** (ῥαψωδός, qui sargeix els cants), en comptes de cantar com els aedes amb l'acompanyament de la lira, recitava marcant el ritme amb un bastó, amb el qual colpejava el terra. Era un recitador professional que repetia de memòria un text, fet que pressuposava que aquests textos estiguessin fixats per escrit. Un cop compostos els poemes, es van difondre ràpidament mitjançant els rapsodes.

L'EPOPEIA HOMÈRICA

La *Iliada*

Dins del cicle troià, tenim notícies que van existir vuit poemes èpics, que segons l'ordre dels episodis narrats serien els següents: la *Cipriada*, la *Iliada*, l'*Etiòpida*, la *Iliada menor*, la *Iliupersis*, els *Retorns*, (o *Nóstoi*), l'*Odissea* i la *Telegonia*. Tanmateix, d'aquests poemes, només en conservem dos de sencers: la *Iliada* i l'*Odissea*.

És un cant èpic atribuït a Homer, que consta de vint-i-quatre cants o rapsòdies. Relata un episodi de la guerra de Troia, que va succeir en el segle XIII aC. Troia era una fortalesa situada a l'Àsia Menor, a prop dels Dardanels, avui anomenada Hissarlik.

Els aqueus, sota el comandament d'Agamèmnon, rei Argos i Micenes, van enviar una expedició contra el rei de Troia. El motiu de la contesa era venjar l'ofensa causada pel troià Paris a Menelau, rei d'Esparta, per haver-li segrestat l'esposa, la bella Helena.

El tema fonamental de la *Iliada* és ressaltar la ira d'Aquil·les dins el marc general de la guerra de Troia. Aquil·les, rei de Ftia, a Tessàlia, va ser ferit en el seu honor per Agamèmnon, cabdill de les tropes aquees, per causa de l'esclava Briseida; per això es va retirar amb els seus soldats, esperant que els grecs, privats del seu ajut, es veiessin obligats a tornar-li l'honor. Hi va haver, però, un fet essencial: la mort de Pàtrocle. Quan Zeus va fer que els troians posessin en perill les naus gregues, Aquil·les va consentir que el seu amic Pàtrocle, que vestia la seva armadura, s'enfrontés als troians i morís en el combat a mans d'Hèctor, que era el fill més valent de Príam. Fou llavors quan el Pèlida Aquil·les va dominar la seva ira i va decidir tornar a la lluita. Va matar Hèctor i, a més, en va ultratjar el cadàver. Finalment, Príam va rescatar el cos del seu fill i li va tributar honres fúnebres.

Dins el poema cal destacar la intervenció dels déus en les gestes dels mortals. Els déus de l'Olimp se'ns presenten en forma humana i lluiten apassionadament en el bàndol aqueu o en el bàndol troià. Malgrat els seus trets antropomòrfics, són immortals, ἀθάνατοι, ja que han menjat l'ambrosia (ἡ ἀμβροσία) i han begut el nèctar (τὸ νέκταρ), aliments mítics relacionats amb la immortalitat dels déus.

Els personatges protagonistes de la guerra de Troia són herois que lluiten per arribar a ser els millors ἄριστοι en el combat. El seu valor guerrer, ἀρετή els porta a buscar l'èxit i la fama, κλέος, per tal de ser reconeguts per les generacions futures. Així doncs, **Aquil·les** lluita cruelment contra els troians, malgrat que sap per mitjà dels oracles que tindrà una vida efímera i plena de glòria. De la mateixa manera, **Hèctor**, en el bàndol troià, lluita en primera línia per defensar la ciutat, però mor jove i deixa la seva família enfonsada en l'esclavitud. En una situació antagònica respecte a Hèctor trobem la figura del seu germà Paris, causant de la guerra de Troia, que destaca per la bellesa física, però no per la valentia

Literatura grega

en el combat.

En temps de pau, aquests nobles mantenen l'ideal heroic tenint cura de la família i dels seus palaus. **Menelau**, per exemple, un cop retornat de Troia, s'instal·la de nou al palau d'Esparta amb la seva esposa Helena. Sovint aquests guerrers són descendents dels déus, amb els quals fins i tot s'assemblen físicament. Aquest és el cas d'**Agamèmnon**, que, segons Homer, té el cap i els ulls semblants als de Zeus.

En l'època homèrica, un guerrer pot actuar amb deshonor, κακῶς, però això no vol pas dir que perdi la condició d'ἀγαθός, ja que en Homer aquesta paraula és sinònim de noble. Un bon exemple d'això el trobem en el personatge d'Aquil·les, que omple de morts el riu Xantos i ultratja el cadàver del troià Hèctor, arrossegant-lo al voltant de les muralles de la ciutat, per venjar-se de la mort del seu amic i servidor Pàtrocle. L'acció és ignominiosa, però Aquil·les continua formant part dels millors cabdills.

El principal tret de **Pàtrocle** és l'amistat i la fidelitat envers Aquil·les. Davant la decisió d'aquest de mantenir-se allunyat del combat, el convenç perquè li cedeixi l'armadura per lluitar contra els troians. La prudència és també una característica de l'heroi homèric, com veiem en el personatge de l'ancià **Nèstor**, rei de Pilos, que d'una manera assenyada sempre dona bons consells a l'exèrcit dels grecs.

Les qualitats dels herois homèrics que hem vist fins ara es presenten en un grau més petit en la figura d'Ulisses, ja que aquest heroi aconsegueix la fama d'una altra manera. Destaca perquè és astut, πολύμητις, hàbil i té enginy, és ric en recursos, πολυμήχανος, i és reflexiu i realista, qualitats que en conjunt són ben diferents del valor guerrer que posseeixen els altres herois. Amb paciència i imaginació, Ulisses supera tots els obstacles, tant a Troia (*Iliada*) com en el viatge de retorn a Ítaca (*Odissea*). A més, rep l'ajuda de la deessa Atena, gràcies a la qual sempre surt indemne de totes les dificultats i perills.

L'Odissea

L'Odissea explica l'aventura i la peregrinació d'Ulisses, rei d'Ítaca, per arribar a la seva pàtria un cop acabada la guerra de Troia. L'obra consta de vint-i-quatre rapsòdies, i l'argument presenta salts en el temps i en l'espai.

Pel que fa a la temàtica, està estructurada en les tres parts següents:

- **La Telemàquia** (cants I-IV). Explica les aventures de Telèmac a la recerca del seu pare per les illes properes a Ítaca. També es parla del patiment de Penèlope, esposa d'Ulisses, a causa de l'absència del seu marit.
- **Les aventures d'Ulisses** (cants VI-XII). L'heroi narra en primera persona les seves gestes des de la sortida de Troia fins a l'arribada a l'illa de Calipso. Inclou els episodis següents: els Lotòfags; el gegant Polifem; l'illa d'Eol; senyor dels vents; la maga Circe; el descens a l'Hades; el cant de les Sirenes; l'estada amb la nimfa Calipso i l'arribada al país dels feacis.
- **El retorn d'Ulisses a Ítaca i la venjança contra els pretendents de Penèlope amb l'ajuda del seu fill i dels criats fidels** (cants XIII-XXIV). Inclou les escenes següents: la transformació d'Ulisses en captaire gràcies a la deessa Atena, la prova de l'arc, la matança dels pretendents de Penèlope i dels servents infidels, i el reconeixement de l'heroi per part de Penèlope. El poema acaba amb el retorn de la pau a Ítaca.

Troia i la realitat històrica

Malgrat que els grecs consideraven que els fets narrats a l'obra homèrica constituïen els inicis de la seva història, l'opinió més generalitzada fins a la darreria del segle XIX fou que Troia no era altra cosa que el producte d'una fantasia mítica i literària. Cal reconèixer a Heinrich Schliemann el mèrit d'haver localitzat Ílion (Troia) a l'actual Hissàrlık, a Turquia, a pocs quilòmetres de l'estret dels Dardanel·ls i de la mar Egea.

Se sap que aquesta ciutat fou habitada a partir del quart mil·lenni aC., ja que les restes de nou ciutats es troben una damunt de l'altra en capes sobreposades. La Troia homèrica, destruïda pel foc al voltant del 1250 aC., coincideix amb la denominada Troia VIIa pels arqueòlegs. Fou bastida bàsicament aprofitant els fonaments o molts dels murs de la Troia VI (1800-1275 aC.), que havia estat destruïda per un moviment sísmic.

La dona en l'època homèrica

La dona homèrica posseeix també una ἀρετή adaptada a la seva condició. Se li demana que sigui fidel, que s'aboqui a la família, que és on es redueix el seu món, que sàpiga teixir i brodar i, finalment, que sigui prudent i assenyada. Però el que més es valora en ella és la bellesa física; per això, en els poemes èpics, hi predominen els epítets que posen en relleu aspectes del seu cos: «la de boniques galtes», «la de blancs braços», etc.

Cal destacar també que la dona homèrica té coneixement de les propietats de les herbes medicinals i està compromesa amb el culte als déus. Ara bé, no tot són qualitats, i sovint se la presenta com a tafanera i cridanera. A continuació presentem algunes de les dones homèriques més rellevants, totes les quals són un bon exemple de la ἀρετή femenina:

- **Penèlope**, reina d'Ítaca i mare de Telèmac. A l' *Odissea* compleix els cànons de la dona homèrica. És fidel, treballadora i bonica; és una dona prudent que sap portar el palau amb intel·ligència durant la llarga absència del seu marit.
- **Andròmaca**, esposa d'Hèctor, amb qui té un fill, Astíanax. La trobem a la *Iliada* també com a model de fidelitat i d'esposa ideal. Després de la caiguda de Troia, el fill d'Aquil·les la fa presonera.
- **Hècuba**, anciana reina de Troia i segona esposa de Príam. Amb l'ajuda dels vells i dels nens, invoca els déus perquè la ciutat no pateixi la humiliació i la destrucció a mans dels enemics aqueus.
- **Helena**, esposa de Menelau i reina d'Esparta. És considerada la dona més bella de Grècia. A la *Iliada*, Paris, esclavitzat per la seva bellesa, la rapta, i això origina la destrucció de Troia per part dels grecs.
- **Circe**, maga astuta, filla del déu Sol, que viu a l'illa d'Eea. Té dues qualitats: la bellesa i la màgia, que utilitza com a armes de seducció i poder. A l' *Odissea*, la bruixa sedueix els companys d'Ulisses i els convida a entrar al seu casal, on per mitjà dels seus

Literatura grega

encanteris els converteix en porcs. No té cap compassió pels seus hostes i es mostra desafiant i orgullosa amb Ulisses.

- **Calipso**, nimfa que a l' *Odissea*, servint-se de la seva bellesa, intenta retenir Ulisses i aspira a obtenir l'amor de l'heroi per a tota l'eternitat. Però el pare dels déus envia el missatger Hermes perquè Calipso desisteixi de les seves intencions. Finalment, la nimfa li proporciona l'ajuda necessària per continuar el viatge.

- **Nausica**, jove princesa feàcia que a l'*Odissea* s'enamora d'Ulisses en el moment que el veu a la vora del riu. La seva virtut rau en la puresa i la innocència juvenil dels seus sentiments. Idealitza la inclinació envers l'heroi, sense adonar-se de l'abisme que els separa.

Principals característiques de la llengua homèrica

Entre les principals característiques de la llengua homèrica podem destacar les següents:

a) La **dicció formular** consisteix en la repetició d'expressions quan es menciona algun personatge diví o humà o objectes, com les naus, la roba, la mar, etc.

b) La **repetició de versos i escenes** és imposada per les exigències del caràcter oral de la poesia homèrica i perquè els aedes, ἀοιδός, primitius encara no disposaven de l'ajut de l'escriptura.

Els versos repetits apareixen sobretot en els canvis d'interlocutors. La repetició d'escenes sovintaja sempre que tenen un mateix contingut, com la preparació d'un àpat o d'un sacrifici, l'acolliment d'un visitant, la transmissió d'un missatge, etc.

c) L'**ús de les comparacions** permet al poeta abandonar l'escenari èpic per traslladar-se a l'entorn del poeta, als fenòmens de la natura, al regne animal, a les relacions familiars etc. Com que les comparacions funcionen com una mena de parèntesi en relació amb allò que és narrat o descrit, el poeta torna a seguir el fil del relat mitjançant l'ús de connectors correlatius: "com...així " "com quan.....d'aquesta manera..."

d) L'**artificialitat de la llengua**, emprada només com a llengua literària per ser cantada o recitada, però no per ser parlada. En l'obra coexisteixen harmònicament formes antigues al costat de més modernes, així com variants dialectals, predominant les jòniques al costat de formes eòliques i àtiques, i altres formes provocades per l'exigència de la mètrica.

e) L'**ús de l'hexàmetre** en els gairebé vint-i-vuit mil versos de l'obra homèrica. L'hexàmetre *dactílic* consisteix en la repetició de sis metres, també anomenats *peus*. Cada metre està format per una síl·laba llarga (temps marcat) i dues de breus (temps no marcat) i, en conjunt, rep el nom de *dàctil* (— UU). Les dues síl·labes breus poden ser substituïdes per una de llarga; aleshores, el peu és denominat *espondeu* (— —).

L'esquema de l'hexàmetre és el següent: — UU — UU — UU — UU — UU — U

Literatura grega

Es pot veure que el darrer metre tant pot ser *espondeu* (— —) com *troqueu* (—U). Normalment el cinquè metre o peu és un *dàctil*, encara que en un nombre molt reduït hexàmetres pot ser espondeu; aleshores diem que es tracta d'un hexàmetre espondaic en lloc d'un hexàmetre dactílic.

Les varietats més importants de l'hexàmetre són els *holodàctils* (tots els peus dàctils, llevat del darrer) i els *holoespondaics* (tots els peus espondeus).

A l'interior de l'hexàmetre hi ha *cesures* o pauses mètriques al final de paraula, les quals coincideixen a l'interior d'un peu. Si coincideix amb el final de peu, la pausa mètrica és anomenada *dièresi*.

Les cesures que pot tenir un hexàmetre són les següents:

1) *Trihemímeres*, després del tercer semipeu:

— UU — | UU — UU — UU — UU — U

2) *Pentemímeres*, després del cinquè semipeu:

— UU — UU — | UU — UU — UU — U

3) *Heftemímeres*, després del setè semipeu:

— UU — UU — UU — | UU — UU — U

4) *Trocaica*, després de la primera síl·laba breu del tercer dàctil. També pot ser anomenada femenina, perquè va darrere d'un temps no marcat o feble, mentre que les tres, cesures anteriors són anomenades masculines, perquè es donen després d'una síl·laba llarga, és a dir, darrere d'un temps marcat o fort.

— UU — UU — U|U — UU — UU — U

5) *Dièresi bucòlica*, després del quart final de peu o metre, és anomenada bucòlica pel gran ús que en van fer els poètes bucòlics a l'època hel·lenística:

— UU — UU — UU — UU | — UU — U

La influència de l'èpica grega en la literatura

La influència de l'obra homèrica en la literatura ha estat constant en totes les èpoques. La guerra de Troia proporcionà arguments a moltes tragèdies d'Èsquil, de Sòfocles i d'Eurípides. També es pot dir que una obra homèrica inaugura la literatura llatina gràcies a la traducció que Livi Andronic féu de l'*Odissea*. D'altra banda, cal recordar la influència d'Homer en l'obra més important de la literatura llatina, l'*Eneida* de Virgili.

L'estimació de l'obra homèrica en el món bizantí fou molt considerable si tenim en compte l'elevat nombre de manuscrits amb els textos homèrics: cent vuitanta-vuit de la *Iliada* i setanta-sis de l'*Odissea*.

L'Edat Mitjana conegué l'obra homèrica en versions llatines reduïdes que influïren en la narrativa medieval francesa i en la *Divina Comèdia* de Dante. A casa nostra, l'escriptor Joan Roís de Corella (1433-1493) ens dona una versió dels protagonistes homèrics en el *Raonament de Telamó e de Ulixes, en lo setge de Troia, davant Agamenó après mort Aquil·les, sobre les seues armes*.

A partir del segle XVI, l'obra d' Homer, ja va poder ser llegida en traduccions.

Literatura grega

Gràcies al major coneixement de l'obra homèrica a Occident aparegueren obres el contingut de les quals feia referència als temes èpics. Recordem només el drama *Troilus i Cressida* de Shakespeare, *l'Aquil·leida* inacabada de Goethe i la novel·la *Ullisses*, de Joyce.

A la literatura catalana trobem ressonàncies homèriques en *Nausica* de Joan Maragall, en la qual planteja l'amor impossible entre Odisseu, lligat al seu destí, i la princesa. Agustí Bartra, en el seu *Odisseu* (1953), establí un paral·lelisme vital entre els deu anys errants del protagonista, acabada la guerra de Troia, i els deu anys de l'exili de l'autor a causa de la guerra civil. També el mallorquí Llorenç Moyà i Gilabert, en *Debades t'obren els solcs els navilis*, *Ullisses* (1956), utilitza el mite clàssic com a eina de denúncia. Una recreació dels fets que Odisseu explica sobre el cavall de Troia la trobem en el conte *A les portes de Troia* dins el conjunt de relats *Guadalajara* (1996) de Quim Monzó.

La influència de l'èpica grega en l'art

Sabem que la pintura grega antiga, perduda en la seva major part, es va interessar pels temes èpics. De totes maneres, podem fer-nos una idea de la seva importància observant les escenes heroiques en moltes peces de ceràmica que hi ha als museus o als mosaics romans, com el sacrifici d'Ifigènia, a Empúries. A partir del Renaixement, els pintors que s'han ocupat dels temes heroics són molt nombrosos. A tall d'exemple citarem el pintor barroc Rúbens i el pintor neoclàssic francès Ingres. A casa nostra el tema homèric ha interessat a Salvador Dalí, del qual recordarem una *Apoteosi d'Homer*, conservada a la Galeria d'Art Modern de Múnic, on representà les fantasies surrealistes del món dels cecs continuant la tradició antiga que fa derivar el nom d'Homer de ὁ μὴ ὄρων "el qui no hi veu".

Hi ha moltes escultures la temàtica de les quals s'inspira en l'èpica grega. Algunes es troben en museus i col·leccions particulars, però també n'hi ha en places i espais públics. A més dels relleus, com són sarcòfags antics, esmentarem el *Dorífor* de Policlit, que representa Aquil·leu portant la llança.

De l'època romana es conserva als Museus Capitolins la *Tàbula Iliaca*, en la qual apareixen en baix relleu escenes homèriques perquè servissin com a material pedagògic d'una escola. Un exemple de pervivència de la figura d'Aquil·leu és l'estàtua colossal de Westmacott que es troba al Hyde Park Corner de Londres per commemorar les victòries de Wellington sobre Napoleó.

A casa nostra, un escultor que s'ha interessat pels personatges de l'èpica és Josep Maria Subirachs, que, entre altres, ha realitzat escultures com *Ullisses*, *Sirena*, *Polifem*, *Caribdis*, *Ciïce*, etc.

La llista d'òperes referides a temes èpics seria llarguíssima. Val la pena destacar que el tema de la *Iliada* ha estat tractat per grups de rock i de pop. Recordem *The triumph of steel* en un LP del grup *Manowar*, de música *Heavy metal*, on hi ha la cançó *Achilles, agony and ecstasy in eight parts*.

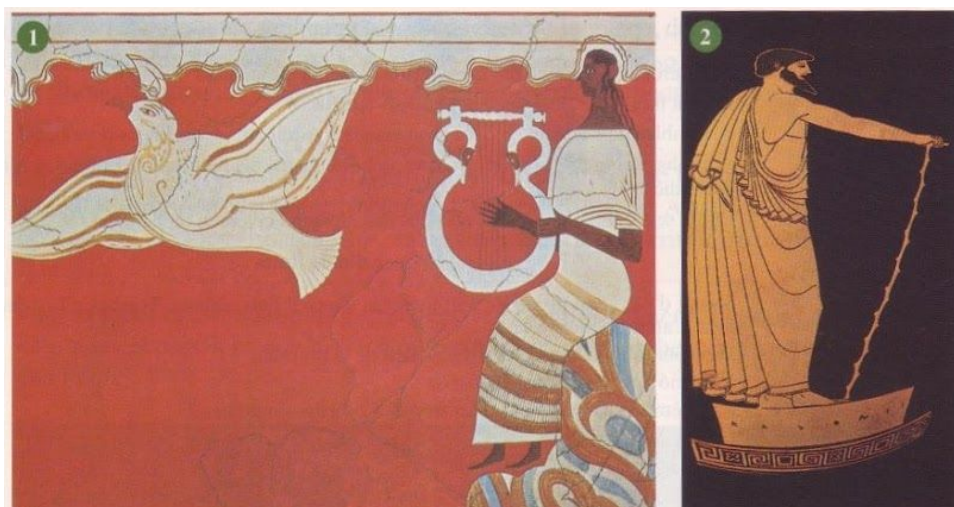

1. Completa els espais en blanc a partir dels noms extrets del text de Tucídides que apareix a la pàgina 2.

- a/ Fill de Deucalió que va donar el nom als hel·lens, que al principi eren només una part dels tessalis. Posteriorment el nom va designar tots el grecs:
- b/ Fill de Prometeu que juntament amb la seva esposa Pirra va sobreviure al gran diluvi que exterminà els homes gràcies al fet d'haver construït una arca.
- c/ Regió de Tessàlia, la capital de la qual era Ftia, pàtria d'Aquil·leu:
- d/ Nom que en l'obra d'Homer reben els grecs a partir del rei d'Argos, germà d'Egipte i fill de Belos, pare de les anomenades Danaïdes:
- e/ Nom donat als grecs a partir del de la regió del nord del Peloponnès:
- f/ Nom donat als grecs a partir d'Argos, capital de l'Argòlida:

2. Observa les dues il·lustracions i identifica qui és l'aede i qui el rapsode posant el número adient al davant de cada descripció:

- a. Porta un bastó o ῥάβδος i no un instrument musical, perquè picava a terra per marcar el ritme dels versos.
- b. El rapsode era un professional que recitava els poemes èpics a partir del segle VII a.C. El mot ῥαψῳδός probablement és un compost de ῥάπτω surgir i ᾠδή cant.
- c. Porta una fòrminx a les mans, instrument de corda amb el qual els aedes cantaven els poemes èpics abans del segle VII a.C.
- d. L'aede cantava assegut les gestes èpiques. La paraula *aede* és una transcripció del mot grec ἀοιδός *cantor*, relacionat amb el verb ᾄδω < ἀείδω *cantar*.
- e. Es tracta d'un fragment d'una pintura al fresc restaurada, en la qual un home toca assegut. Trobat al palau reial de Pilos, fou pintat al segle XIII a.C.
- f. Representa un home que porta un himàcion pintat en una àmfora del segle V a.C., que es conserva al British Museum de Londres.

Literatura grega

3. Subratlla, en cada sèrie, el mot que pel seu significat no s'adiu amb els altres:

- a. dànaus, argius, bàrbars, aqueus
- b. hel.lens, grecs, troians, dànaus
- c. fill de Príam, Hèctor, cabdill troià, capdavanter aqueu
- d. Troia, Ílion, Ftiòtida, Hissàrlík
- e. Odissea, Ulisses, Pelida, Laercíada
- f. Pelida, Agamèmnon, Menelau, Atrida
- g. Aquil.leu, Laercíada, fill de Tetis, Pelida
- h. Atrida, Hèctor, fill d'Hècabe, espòs d'Andròmaca
- i. Hèlena, Tindàrida, filla de Leda, Priàmida

4. Associa cada nom del reialme amb el nom del participant a la guerra de Troia, escrit en cursiva:

- a. Ítaca. b. Pilos. c. Esparta. d. Argos. e. Micenes. f. Ftia. g. Salamina. h. Lòcrida. i. Creta. j. Lícia. k. Ílion.

1. *Diomedes*. 2. *Menelau*. 3. *Odissea*. 4. *Nèstor* 5. *Aiant Telamoni*. 6. *Agamèmnon*. 7. *Aquil.leu*. 8. *Sarpèdon*. 9. *Príam*. 10. *Aiant*, fill d'Oileu. 11. *Idomeneu*.

5. Escriu els noms dels personatges esmentats anteriorment al costat de la definició adient:

- a : Pare d'Hèctor.
- b : Ancià rei aqueu personificació de la prudència en parlar.
- c : Cabdill a qui Agamèmnon prengué Briseida.
- d : Marit de Clitemnestra.
- e : Marit d'Hèlena.
- f : Heroi aqueu que juntament amb Odissea matà Resos.
- g : Pare de Telèmac i espòs de Penèlope.
- h : Cabdill dels salaminis, el més valent després d'Aquil.leu.
- i : Príncep que anà a ajudar els troians i morí a mans de Pàtrocle.
- j : Rei dels locris, que era més baixet que Aiant Telamoni.

6. Completa els espais en blanc de les frases següents:

- a. La localitat turca on hi ha les restes arqueològiques de l'antiga Troia és
- b. El primer excavador de l'emplaçament de Troia fou
- c. Els _____ eren els qui, segons *l'Odissea* menjaven flors de lotus.
- d. Els _____ eren gent altívola i orgullosa amb un sol ull al front.
- e. L'altre nom que també tenia la ciutat de Troia era
- f. Els _____ eren cantors professionals que difonien la poesia èpica.
- g. El príncep que defensava la ciutat de Troia era

Literatura grega

7. Aparella adequadament les expressions següents:

a/ 1. Endeví de Tebes. 2. dona astuta i enganyosa. 3. altitonant. 4. nimfa. 5. illa de Calipso. 6. princesa de Feàcia. 7. déu dels vents. 8. Ciclop.

b/ a. Calipso. b. Ogígia. c. Nausica. d. Tirèsias. e. Circe. f. Zeus. g. Polifem. h. Èol.

8. Escriu els noms a què fan referència aquestes definicions:

- a Cabdill dels troians mort per Aquil.leu:
- b Nom que també podia tenir la ciutat d'Ílion:
- c Amic d'Aquil.leu mort per Hèctor:
- d Pàtria d'Odisseu:
- e Esposa de Menelau:
- f Cantors professionals que difongueren la poesia èpica:
- g Fill d'Odisseu:
- h Esposa de Odisseu:

9. Resol les equacions següents, si tens dubtes pots llegir el cant I de la Ilíada

- a. Ítaca/pàtria d'Odisseu = Argos/pàtria d
- b. Tetis/Aquil.leu = Leto/
- c. Aquil.leu/Pelida = Agamèmnon/
- d. Agamèmnon/Criseida = Aquil.leu/
- e. Pal.las/Atena = Febos/
- f. Clitemnestra/Agamèmnon = Hera/
- g. Odisseu/Ítaca = Nèstor/

10. En aquestes tres columnes tens desordenats uns quants personatges homèrics, el lloc on van néixer i un fet destacable de la seva vida. Uneix-los correctament.

Ulisses	Ida	fa complir el jurament dels cabdills grecs
Aquil.les	Pilos	lluita amb l'arnès d'Aquil.les
Hèctor	Eea	és la dona més bella del món grec
Paris	Tessàlia	és la mare d'Astíanax
Menelau	Lòcrida	és el cabdill dels mirmidons
Agamèmnon	Ítaca	té el poder de convertir els humans en bèsties
Pàtrocle	Esparta	escull Afrodita en un concurs de bellesa
Nèstor	Micenes	és el prototipus de dona fidel
Hèlena	Troia	és el rei de l'exèrcit grec
Circe	Esparta	pretén passar per boig per no anar a Troia
Penèlope	Ítaca	és un guerrer ancià i prudent del bàndol grec
Andròmaca	Troia	mata Pàtrocle en el combat

Mitologia dins la *Ilíada* i la *Odissea*

Troia fou fundada pel príncep Escamandre, el qual, per causa de la fam, navegà a Orient des de l'illa de Creta decidit a instal·lar una colònia en algun indret fèrtil. Féu terra a la costa de Frígia, a la vora d'una muntanya que anomenà Ida, en honor del mont Ida de Creta, i acampà vora un riu al qual donà el seu propi nom Escamandre.

Escamandre i els seus home van aprofitar un petit turó (l'anomenat *turó d'Ate*) per a construir-hi la ciutadella de Troia, al voltant de la qual no van edificar muralles.

Alguns dels primers rels de Troia foren Teucres, Dàrdanos, Tros, Ilos i Laomedont. Sota el regnat d'aquest darrer es van construir les muralles de la ciutat. Les van construir els déus Posidó i Apol·lo, que havien estat condemnats per Zeus a ser esclaus de Laomedont durant un any.

Per una mala passada que Laomedont li va jugar, Hèracles va atacar Troia amb un petit estol i va vèncer el rei. Va matar-lo i va matar també tots els seus fills tret del jove Príam i d'Hesíone, a la qual es va endur a Grècia.

Príam es convertí després en rei de Troia i es casà amb Hècuba (també anomenada Hècabe). Tingueren dinou fills entre els quals hi havia Hèctor, Paris (anomenat també Alexandre), Cassandra i Hèlenos.

Paris i Hèlena

Quan Paris estava apunt de néixer, la seva mare, la reina Hécuba, somià que en lloc d'un nen infantava una torxa encesa que cremava la ciutadella de Troia. Aquest presagi incità els pares a abandonar l'infant al mont Ida perquè morís. Però d'allà fou recollit per un pastor que va criar-lo amb els seus propis fills.

Paris era ja gran quan davant dels déus de l'Olimp tingueren lloc les noces de Tetis, una divinitat marina, amb el mortal Peleu. La dea de la discòrdia, Eris, com que no hi havia estat convidada, va llançar entre els assistents una poma d'or que portava la inscripció: "Per a la més bella". Tal com Eris havia previst, les tres dees més importants de les presents, Hera Atena i Afrodita: van començar a barallar-se per la poma. D'entre els convidats, ningú no gosava d'emetre un veredict, de manera que Zeus va fer anar les tres dees al mont Ida i va sotmetre la qüestió al judici de Paris. Les tres van tractar de subornar-lo: Hera prometia de fer-lo emperador d'Àsia; Atena de fer-lo el més intel·ligent dels homes i victoriós de totes les batalles, però Paris preferí l'obsequi d'Afrodita, casar-se amb la dona més bella del món, és a dir, Helena d'Esparta, l'esposa de Menelau Atrida. La decisió de Paris va contrariar molt Hera i Atena, que, des d'aquell moment, van maquinat la destrucció de tot el poble troià.

Un dia, una servidora de Príam van anar a triar entre els ramats de Paris un brau. Aquest havia de ser el premi per al vencedor d'uns jocs fúnebres organitzats pel rei en honor del fill que creia mort. Paris va decidir de participar en els jocs d'incògnit i "guanyar totes les proves. Llavors es va fer reconèixer pel seu pare, i va recuperar el seu lloc al palau reial.

Quan a Esparta Hèlena s'havia fet dona, al palau del seu padrastre Tindari -era filla de Zeus i Leda i germana dels bessons Càstor i Pòllux i de Clitemnestra-, molts rels i prínceps de Grècia hi arribaren com a pretendents. Entre ells hi havia Menelau i

Literatura grega

Agamèmnon de Micenes, Pàtrocle de Ftia, Àiax de Salamina, fill de Telamó, i Odisseu d'Ítaca. No hi era Aquil·les, que aleshores encara era un infant. Tindari tenia por que, un cop triat un dels nombrosos pretendents, els demés quedessin descontents i es produís una guerra. L'astut Odisseu li va suggerir que, per evitar-ho obligués tots els pretendents a jurar que respectarien la decisió d'Hèlena i defensarien l'afortunat marit contra qualsevol que li disputes l'esposa.

Fet el jurament, la sort en la tria va recaure sobre Menelau (el seu germà Agamèmnon es casaria més tard amb la germana d'Hèlena, Clitemnestra). En premi del seu consell, Odisseu va obtenir en matrimoni Penèlope, la neboda de Tindari.

Morts Càstor i Pòl·lux, Tindari va, cedir el regne d'Esparta al seu gendre Menelau, mentre que Agamèmnon ocupava el tron de Micenes. Menelau, en una visita que va fer a Troia va rebre l'hospitalitat de Paris i, agraït, va convidar-lo a anar a Esparta. Per això Paris, quan més tard va haver d'exiliar-se de Troia perquè havia comès un crim involuntari, va anar a refugiar-se a la cort de Menelau. Va ser rebut amb gran simpatia pels rels i, gràcies a Afrodita, Hèlena es va enamorar d'ell immediatament.

Un contratemps va obligar Menelau a absentar-se d'Esparta (el seu avi havia mort a Creta i hi va anar per als funerals). Quan va tornar, Paris havia desaparegut i amb ell s'havia endut Hèlena, que no havia oposat resistència, amb les seves esclaves i una gran part dels tresors del palau. Havien deixat Hermíone, la filla d'Hèlena i Menelau.

Els Troians van donar-los la benvinguda entusiasmats. Tothom trobava Hèlena tan bella que el mateix rei Príam va jurar que no la retornaria mai. Només dues persones van aconsellar a Príam que retornés Hèlena i el seu tresor immediatament si volia evitar una guerra llarga i terrible: els seus fills Cassandra i Hèlenos. Aquests posseïen el do de la profecia, que havien aconseguit en quedar-se adormits al temple d'Apol·lo. Però el déu, per contrarestar aquest do, que els dos germans havien adquirit duna manera tan accidental, va fer que ningú no es cregués les seves profecies.

Campanya dels grecs contra Troia

Menelau va fer memòria a tots els altres pretendents d'Hèlena del jurament que havien fet i va començar a organitzar una expedició contra Troia. Envià a buscar també el jove Aquil·les, la presència del qual, segons un oracle, era una condició indispensable per a l'èxit de l'expedició.

Aquil·les era fill de Tetis i Peleu. La seva mare, dea com era, volent que el fill també fos immortal, el submergí a la llacuna Estígia aguantant-lo per un taló, i després el dugué al centaure Quirò, al costat del qual rebé la millor educació possible.

Les dees del Destí havien dit a Tetis que si el seu fill anava a Troia no en tornaria viu. Així doncs, l'apartà de Quirò i l'envià a l'illa d'Esciros, on va viure amb les filles del rei, disfressat de dona. Però Odisseu, fent servir com sempre la seva astúcia, va ser capaç de trobar Aquil·les i el va convèncer fàcilment d'afegir-se a l'expedició.

La flota grega s'aplegà a Àulida, una badia protegida davant de l'illa d'Eubea, i escollí Agamèmnon com a cap suprem. Després de superar algunes dificultats que els impedièn de fer-se a la mar; els grecs salparen i arribaren a les costes de Troia. Un parell de temptatives per convèncer els Troians que tornessin de bona gana Hèlena al seu espòs van fracassar i va esclatar la guerra, en la qual també els déus van triar el seu camp: al costat dels Troians lluitaren Ares i Afrodita; al costat dels grecs, Hera, Atena (tot i ser la

Literatura grega

protectora oficial de Troia), Posidó, Tetis, Hefest i Apol.lo (amb algunes infidelitats).

L'assalt a la ciutat era difícil, ben guardada com estava per unes muralles d'origen diví, i Odisseu proposà d'instal·lar un campament des del qual enviarien els vaixells a saquejar totes les illes i ciutats aïllades de Príam. Així ells es mantindrien proveïts i, alhora, afeblirien l'enemic.

Durant vuit anys els grecs mantingueren Troia assetjada d'aquesta manera, sense que es produïssin esdeveniments notables. Però, en el curs d'una incursió en terreny neutral, Agamèmnon va cometre l'error de captivar la filla de Crises, un sacerdot d'Apol.lo, i el déu va castigar-lo. A instàncies del pare de la noia, llançant la pesta sobre el campament grec. Agamèmnon va haver de tornar la captiva però va exigir, en compensació, que Aquil.les n'hi cedís la seva. En aquest punt comença el relat de la *Ilíada*.

La querella entre els dos homes, Agamèmnon i Aquil.les, a causa de la cessió de la captiva, va prendre proporcions desastroses malgrat tots els esforços conciliadors del savi ancià Nèstor. Aquil.les es retirà a la seva tenda i deixà d'aportar el seu ajut als grecs, fins i tot quan la situació va estar a punt d'esdevenir catastròfica. Només va canviar d'actitud davant la mort del seu amic Pàtrocle, caigut a mans d'Hèctor en el camp de batalla. Des d'aquest moment, cap troià no va poder resistir l'impetuós atac d'Aquil.les: el mateix Hèctor, el més valent, va caure en un duel a mort. Així Aquil.les venjava el seu company. En tornar al campament, li va retre encara honors fent dues coses: primer, va elevar una gran pira funerària on cremarien les despulles de Pàtrocle, i, després, celebra uns jocs fúnebres en el seu record, amb cursa de carros, concurs de pugilat i de lluita, cursa a peu i competició de llançament de javelina, tot amb grans premis per als vencedors.

Príam, que havia vist morir pràcticament tots els seus fills en la guerra, va haver-se d'adreçar a Aquil.les per suplicar que li fos lliurat el cadàver d'Hèctor. No li resultà fàcil de commoure l'heroi, i només obtingué satisfacció mitjançant el pagament d'un enorme rescat. Fins aquí arriben els fets que narra la *Ilíada*.

Quant a Aquil.les, continuà lluitant i multiplica les seves victòries. Va lluitar contra el nous aliats que arribaven per ajudar el rei Príam i va matar, entre d'altres, la reina de les amazones, Penthesilea, i el rei d'Etiòpia, Memnó.

Aquesta va ser la darrera victòria d'Aquil.les. Poc després es trobava secretament amb Polixena, filla de Príam, al temple d'Apol.lo, lloc sagrat on s'havia d'entrar desarmat i descalç. Allà la noia li havia preparat una trampa. Paris s'hi esperava amagat i va clavar a Aquil.les una fletxa mortal al taló dret, l'única part del seu cos que no va ser banyada per les aigües sagrades de l'Estígia.

Els grecs van poder recuperar el cadàver d'Aquil.les i Tetis va demanar que regalessin les seves armés al més valent del herois que encara eren vius. Agamèmnon, nomenat jutge, va haver de triar entre Odisseu i Àiax que, molt valentament, havien defensat el cadàver d'Aquil.les contra els Troians. Finalment, va donar les armés a Odisseu. Àiax, encolerit, jura venjança contra tots dos. Aquella nit, Atena el féu enfollir i començà a córrer, amb l'espasa a la mà, udolant i degollant ovelles i cabres dels seus ramats. Va triar finalment dos bocs i, pensant-se que es tractava d'Agamèmnon i d'Odisseu, els matà també. Quan recuperà el seny, se sentí tan avergonyit que es va suïcidar clavant-se l'espasa.

La guerra continuà i hi va morir Paris, d'un tret que li llancà Filoctet. Ni així, però, Príam estigué disposat a retornar Hèlena.

Segons un vell oracle, el final de la guerra vindria no per un acord entre els combatents, sinó per la caiguda de Troia, que només es produiria a condició que fos robat

Literatura grega

el Palladi, una imatge d'Atena que es guardava al seu temple, a la ciutadella. El troià Antenor va ser qui va ajudar els grecs en aquesta tasca. Va ensenyar un pas secret a Odisseu i Diomedes perquè entressin d'amagat a la ciutat i va ajudar-los a agafar el Palladi, que van substituir per una copia falsa.

La destrucció de la ciutat El cavall de Troia

A Odisseu se li acudí una manera de fer entrar homes armats a Troia. Sota la seva direcció, un fuster del campament va construir un gran cavall de fusta buit. Farien veure que abandonaven la lluita i marxaven deixant el cavall com a ofrena d'agraïment a Atena. Van calar, doncs, foc al campament i van remar mar endins, fins que fou impossible que ningú veiés les naus des de Troia.

Odisseu, Menelau, Diomedes, Neoptòlem, fill d'Aquil·les, i uns quants voluntaris més eren dins del cavall. Els Troians, en veure'l, volien entrar-lo a la ciutat. Com que havia estat construït massa gran per als portals de Troia, hagueren de treure les portes i desmuntar algunes pedres de la muralla. El portaren fins a la ciutadella, on hi havia el temple d'Atena. Cassandra, la filla endevina de Príam, els advertí que el cavall era ple d'homes, però, com sempre, ningú no en va fer cas.

Eneas, que era un dels aliats de Príam, malfiant-se d'un regal dels grecs i negant-se a creure que la guerra s'havia acabat, s'emportà els seus homes lluny de Troia. Tots els altres, en canvi, començaren les celebracions de victòria. Les dones Troianes visitaren l'Escamandre per primer cop en deu anys i colliren flors per a decorar la crinera de fusta del cavall. Al palau dels rels, se celebra un gran banquet.

Quan, rebotats de menjar, de beure i de ballar, els Troians dormien, Hèlena, que s'havia assabentat de l'enganyifa del cavall, va anar a la platja a encendre un foc d'avís a les naus gregues. Agamèmnon, des del seu vaixell, va contestar al senyal i llavors tota la flota es dirigí contra Troia. Avisats els homes de dins del cavall per Antenor, van anar a obrir les portes de la ciutat. Mataren també els sentinel·les, que estaven adormits.

Els grecs entraren casa per casa i en mataren els ocupants mentre dormien. Després, saquejaren la ciutat durant tres dies i tres nits i se'n repartiren les despulles. Cremaren les cases, ensorraren les muralles i sacrificaren als déus olímpics un nombre immens de vedells i d'ovelles.

Donaren Andròmaca, l'esposa d'Hèctor, per esclava a Neoptòlem; i el seu fill, Astiànax, Odisseu el llançà muralla avall. Cassandra fou reclamada per Agamèmnon, que volia tenir-la d'esclava i d'amant. L'altra filla de Príam, Polixena, va decapitar-la Neoptòlem damunt la tomba d'Aquil·les -desig que pronuncia aquest en el moment de morir.

El retorn dels grecs

Quan la flota grega va ser a punt de fer-se a la mar, Agamèmnon va voler fer un darrer sacrifici a Atena. Menelau s'hi va negar i va salpar amb Hèlena i amb els seus homes. Els dos germans ja no es tornarien a veure, perquè, en arribar a Micenes, Agamèmnon i Cassandra van ser assassinats per Clitemnestra. Després de tants anys

Literatura grega

d'absència de l'espòs, ella havia donat el seu amor i el tron de Micenes a un altre home, a Egist, que també va col·laborar en l'assassinat.

Molts rels grecs van sofrir la mateixa sort que Agamèmnon: les seves esposes havien esdevingut amants d'altres homes i aquests havien usurpat els seus trons

Innombrables tempestes van fer que Menelau trigués vuit anys a tornar a Esparta. La deessa Atena va castigar-lo d'aquesta manera perquè no li havia volgut sacrificar abans de salpar de Troia. Durant el viatge de retorn va visitar Xipre, Fenícia, Etiòpia, Líbia i l'illa egípcia de Faros, on el déu marí Proteu li va aconsellar que es congraciés amb Atena si volia tornar sa i estalvi a la pàtria.

Neoptòlem arribà sense novetat a Ftia i més tard es casà amb Hermíone, la filla d'Hèlena i Menelau.

Qui va trigar més a tornar al seu país va ser Odisseu, que també va ser víctima d'un càstig diví. Navegà per moltes i llunyanes terres i tingué tota mena d'aventures. Havia perdut tots els seus homes i embarcacions quan, deu anys després del final de la guerra, arriba a Ítaca, on hagué de lluitar encara amb cinquanta prínceps que pretenien casar-se amb la seva esposa Penèlope. Aquest és, com tothom sap, el tema de *l'Odissea* d'Homer.

Fonts

GRAVES, R.: *La guerra de Troia*. Barcelona, 1987. Empúries (L'Odissea, 9)

GRIMAL, P.: *Diccionario de mitología griega y romana*. Barcelona, 1981. Paidós

HACQUARD, G.: *Guide mythologique de la Grèce et de Rome*. Paris, 1990. Hachette Éducation

Argument de la Ilíada

[Introducció a HOMER: *La Ilíada*. Barcelona, 1996; *La Magrana* (L'esparver clàssic, 19)]

Tant la *Ilíada* com *l'Odissea* ens han arribat dividides en vint-i-quatre cants. Aquesta divisió, relativament tardana, fou feta a la Biblioteca del Museu d'Alexandria, on els gramàtics i crítics més cèlebres feren edicions crítiques i anotades de l'obra homèrica. Un d'aquests filòlegs, Zenódot d'Efes, al segle III aC, per un desig evident de simetria, va dividir cadascun dels dos poemes en vint-i-quatre cants i va assignar a cada cant una de les vint-i-quatre lletres de l'alfabet (les majúscules per a la *Ilíada* i les minúscules per a *l'Odissea*, quan uns quants segles després va ser inventada la grafia de les minúscules).

En lloc de narrar tota la guerra de Troia, Homer es va estimar més fer referència solament a cinquanta-un dies del desè any de la guerra, quatre dels quals van ser de lluita. Aristòtil ja va reconèixer aquest encert propi d'un poeta excel·lent: «Per això, tal com ja hem dit, en aquest aspecte, Homer ens sembla més inspirat que els altres poetes, per no haver intentat relatar tota la guerra de Troia, encara que tinguí un inici i una fi, perquè el contingut hauria resultat massa llarg i inabastable o, si hagués estat reduït a una extensió moderada, hauria resultat massa complicada per la varietat dels esdeveniments. Així, doncs, va tractar només una part d'aquesta guerra, bé que es va servir de mots altres episodis, com el catàleg de les naus, i d'altres, amb els quals dóna varietat al poema» (*Poètica*, 1459 a).

Literatura grega

En el primer vers del **primer cant** ens trobem amb el tema de l'obra: la còlera d'Aquil·leu. Agamèmnon, cabdill -dels aqueus, tenia en qualitat de captiva Criseida, filla de Crises, sacerdot d'Apol·lo. El déu, a petició del sacerdot ofès, perquè no pot rescatar la filla per la negativa d'Agamèmnon, envia una pesta durant nou dies al campament grec. L'endemà es convoca una assemblea en la qual l'endeví Calcas declara les causes de la desgracia. Agamèmnon torna la noia, però, a canvi, pren a Aquil·leu la captiva Briseida, que li havia tocat en el repartiment del botí. Tornen Criseida al seu pare i van a buscar Briseida a la tenda d'Aquil·leu. Ell, irritat, decideix de no lluitar i demana a la seva mare Tetis que Zeus l'honorï concedint la victòria als troians. Tetis es compromet a complaure el seu fill tan aviat com tornin els déus a l'Olimp, ja que la jornada anterior havien iniciat una estada al país dels etiòps durant dotze dies. Quan els déus tornen, Zeus accedeix a la petició de Tetis.

En el **cant segon**, Agamèmnon, que la nit anterior ha tingut un somni que l'incita a lluitar contra Troia, proposa a l'assemblea de retornar a la pàtria, però en realitat vol temptejar l'estat d'ànim de les tropes. Odisseu i Nèstor contenen la fugida. Es prepara el primer dia de lluita de la *Iliada*, mentre els aqueus marxen contra Troia i els troians els surten a l'encontre. Tot seguit, el poeta descriu el catàleg de les tropes panhel·lèniques i el de les dels troians i dels seus aliats.

En el **cant tercer**, el xoc en el camp de batalla és aturat gràcies al fet que Paris accepta una lluita singular amb Menelau, l'espòs d'Hèlena, per decidir la guerra. Príam i els velis de Troia contemplen l'espectacle. Des de dalt d'una torre de Troia, Hèlena explica a Príam quins són cadascun dels guerrers aqueus que es mouen per la plana. Príam baixa de la torre per jurar solemnement amb els aqueus el pacte de la lluita singular imminent. Quan Paris es a punt de ser derrotat, Afrodita se l'enduu del camp de batalla a la cambra amb Hèlena.

En el **cant quart**, el pacte és violat en el moment en què el troià Pàndar, per consell d'Atena, dispara una sageta contra Menelau. Agamèmnon passa revista a les tropes i comença la lluita.

El **cant cinquè** conté les gestes de l'aqueu Diomedes. Eneas és salvat per Afrodita, que també surt del camp de batalla ferida per Diomedes. Les deïtats Hera i Atena intervenen a favor dels aqueus. Amb l'ajut d'Atena, Diomedes ataca Ares, que fuig cap a l'Olimp.

El **cant sisè** continua amb les gestes de Diomedes. Aquest heroi reconeix Glauc com a descendent d'un hoste antic i tots dos s'intercanvien les armes. Hèctor es prepara per anar a la batalla contra els aqueus i s'acomia de la seva esposa Andròmaca.

El **cant setè** conté les gestes d'Hèctor. Hèctor desafia Aiant en una lluita singular amb un resultat indecís. Es fa fosc i els combatents s'han de separar. Els aqueus decideixen donar sepultura als seus morts i construir un mur i un fossat al voltant de les naus. Els troians proposen als aqueus recollir els cadàvers i retornar les riqueses que Hèlena es va endur d'Esparta. La darrera proposta és rebutjada.

El **cant vuitè** comença amb el segon dia de lluita. Primer que res, Zeus prohibeix als déus d'intervenir perquè vol accomplir el que havia promès a Tetis. Hèctor ataca de valent els aqueus. En fer-se fosc, la lluita queda indecisa.

En el **cant novè** és narrada l'ambaixada que al vespre és enviada a Aquil·leu perquè canvii d'actitud a canvi d'una magnífica recompensa que li ofereix Agamèmnon.

Literatura grega

L'ambaixada, formada per Aiant, Odisseu i Fènix, se'n torna sense resultats.

En el **cant desè** trobem les reunions que tenen tant els aqueus com els troians. En totes dues prenen l'acord d'enviar espies al camp contrari. Odisseu i Diomedes, mentre exploren el camp enemic, es troben amb l'espia troià Doló i el maten després d'haver-se informat de la recent arribada de Resos, un aliat de Troia. Odisseu i Diomedes maten Resos i dotze companys seus i tornen al campament aqueu.

Els fets del tercer dia de lluita ocupen el cants següents fins al divuitè. Al **cant onzè** hi ha les gestes d'Agamèmnon, que acaba ferit. Així mateix resulten lesionats Diomedes, Odisseu i Aiant entre altres. Pàtrocle es enviat per Aquil.leu per assabentar-se de qui és el ferit que Nèstor porta al seu carro. Nèstor explica a Pàtrocle les baixes que s'han produït i demana que convencí Aquil.leu per tal que torni a la guerra.

El **cant dotzè** conté l'atac dels troians, que assalten el mur i el fossat dels aqueus. Hèctor esbotza les portes del campament i penetra al seu interior.

En el **cant tretzè** continua la lluita al voltant de les naus dels aqueus. Els troians es tornen a agrupar.

En el **cant catorzè**, Agamèmnon proposa la retirada, que és rebutjada per Odisseu. Hera sedueix i enganya Zeus. Mentre queda adormit, Posidó ajuda els aqueus. Hèctor és ferit per un cop de pedra disparada per Aiant.

En el **cant quinzè**, Zeus es desperta i torna a ajudar els troians. Hèctor es refà gràcies a la intervenció d'Apol.lo i amb els troians se'n va a calar foc a les naus dels aqueus.

En el **cant setzè**, Pàtrocle aconsegueix que Aquil.leu li deixi la seva armadura per lluitar contra els troians. Mata Sarpèdon, aliat dels troians, però ell mateix mor a mans d'Hèctor.

El **cant dissetè** s'ocupa de les gestes de Menelau i de la lluita pel cadàver de Pàtrocle. Aquil.leu s'assabenta de la mort del seu company.

En el **cant divuitè**, Tetis consola el seu fill Aquil.leu i encarrega al déu Hefest una altra armadura nova. S'inicia el quart i darrer dia de lluita amb la desaparició de la còlera d'Aquil.leu contra els aqueus i el desig de venjar-se d'Hèctor. En el **cant dinovè**, Briseida és retornada a Aquil.leu, que plora desconsoladament el seu company, mentre els aqueus s'armen per a la batalla.

El **cant vint** conté la batalla més violenta de la *Iliada*, amb la participació dels déus i tot: Eneas, a punt de ser subjugat per Aquil.leu, és salvat per Posidó. També Apol.lo aparta Hèctor de la mort.

En el cant **vint-i-unè**, Aquil.leu omple de cadàvers l'Escamandre, de tal manera que el riu se subleva i lluita contra ell. Amb l'ajuda d'Hefest pot dominar el riu. Els déus intervenen i es barallen. Gràcies a Apol.lo, els troians poden fugir cap a l'interior de Troia.

En el cant **vint-i-dosè**, Hèctor, que s'ha quedat fora de les muralles, es abatut per Aquil.leu.

Durant el primer dels dos dies següents tenen lloc els funerals de Pàtrocle i en el segon, els jocs atlètics en honor seu. Tots aquests fets ocupen el **cant vint-i-tresè**

En el **cant vint-i-quatrè** i darrer són descrits els ultratges d'Aquil.leu al cadàver d'Hèctor durant dotze dies fins que Iris aconsella Príam que vagi a rescatar el cadàver del seu fill a la nit. A la matinada la despulla d'Hèctor es transportada a Troia, on és plorat durant nou dies. Al desè dia, Hèctor és enterrat i té lloc l'àpat funerari. L'endemà els troians erigeixen la tomba a Hèctor.

Resum de l'argument de L'Odissea

(Introducció a HOMER: L'Odissea. Barcelona, 1998; La Magrana (L'esparver clàssic, 32))

Molts estudiosos consideren que l'*Odissea* està formada per tres relats diferents: els quatre primers cants formarien la Telemaquea, o el viatge de Telèmac, una mena de pròleg de tota l'obra; els vuit següents, segons ells, constituïrien els relats de les aventures d'Odisseu anteriors al poema originari; i el conjunt dels dotze cants darrers seria l'*Odissea* pròpiament dita, és a dir, el retorn d'Odisseu a la seva pàtria. De totes maneres creuen que l'obra té una unitat molt ben planificada, fruit d'una elaboració meditada, la qual cosa demostra la gran maduresa narrativa de l'autor. En efecte, tenint en compte les unitats argumentals majors, es poden fer sis blocs, formats cadascun per quatre cants: la Telemaquea o el viatge de Telèmac (cants I-IV), les aventures d'Odisseu, narrades en tercera persona (cants V-VIII); les aventures d'Odisseu, narrades en primera persona pel mateix protagonista a Esquèria (cants IX-XII); l'estada d'Odisseu amb el fidel porquerol Eumeu (cants XIII-XVI); Odisseu i els pretendents (cants XVII-XX); i la matança dels pretendents, les seves conseqüències i el retorn de la pau (cants XXI-XXIV).

L'argument resumit de l'*Odissea* és el següent: Odisseu, tal com diu el començament del poema, està retingut a Ogígia, l'illa de la nimfa Calipso. Per altra banda, a Ítaca, els pretendents de la muller, els quals han pres possessió del palau de l'heroi, cobegen les seves riqueses i volen casar-se amb la seva esposa Penèlope. En una assemblea dels déus, Atena, la dea que constantment ajuda el nostre heroi, aprofitant que Posidó, enemic declarat d'Odisseu des que va deixar cec Polifem, és absent, posa en moviment una doble acció: el viatge de Telèmac a Pilos, al palau de Nèstor, i a Esparta, al palau de Menelau, per obtenir notícies del seu pare, i el retorn d'Odisseu des de l'illa d'Ogígia. Telèmac, ajudat per Atena, disfressada de Mentès, prepara el viatge i s'enfronta amb els pretendents. En demanar una nau per al viatge, només li n'ofereix una Mentor, que en realitat és Atena. Finalment Telèmac s'assabenta que el seu pare no es mort, sinó que viu a Ogígia, gràcies a les informacions que Menelau tenia de Proteu, el vell endeví de la mar. Mentrestant a Ítaca, els pretendents preparen una emboscada per matar Telèmac tan bon punt torni. Aquesta part correspon al contingut dels **quatre primers cants**, que, com hem dit, formen la Telemaquea.

En una altra assemblea dels déus, Atena aconsegueix que s'acompleixi la decisió presa anteriorment. Hermes ordena a Calipso que deixi marxar el seu hoste, el qual ha retingut durant set anys. Mentre Odisseu va per la mar, una tempesta, provocada per Posidó, el fa arribar a l'illa dels feacis. Nausica, la filla del rei Alcínoos, troba el nostre heroi i el condueix al palau del seu pare, on és molt ben acollit. Odisseu participa en uns jocs atlètics en honor seu i pot escoltar durant un sopar l'aede Demòdoc cantant l'ocupació de Troia i la seva destrucció gràcies a l'estratagema del cavall. El rei Alcínoos s'adona que el seu hoste plora i li pregunta qui és i d'on ve. Aquests fets constitueixen el contingut **des del cant cinquè fins al vuitè**, és a dir, les aventures d'Odisseu explicades en tercera persona.

Odisseu s'identifica davant el rei Alcínoos i la seva esposa i els explica les seves

Literatura grega

aventures al país dels cícons, a la terra dels lotòfags, amb el cíclop Polifem, a l'illa d'Èol i al palau de Circe, al país dels cimneris, per on pot penetrar a l'Hades. Allí té l'oportunitat de parlar amb la seva mare i amb altres herois companys seus que ja han mort. Continua explicant el seu retorn al palau de Circe, el pas per l'illa de les sirenes, les dificultats entre Escila i Caribdis, la seva trista experiència a l'illa d'Hèlios, la posterior desaparició de tots els seus companys i la seva arribada a l'illa d'Ogígia, on romangué set anys amb Calipso. Aquesta narració, feta en primera persona, ocupa l'extensió que va **del cant novè fins al dotzè**.

Un vaixell dels feacis condueix Odisseu a Ítaca. El deixen adormit a la platja, i, quan es desperta, s'assabenta per Atena, disfressada de pastor, que ja es al seu reialme. El fidel porquerol Eumeu l'acull a la seva cabana, però ell encara no es dona a conèixer. Atena incita a Telèmac que retorni de la cort de Menelau a Ítaca per tal que es trobi amb el seu pare. Té lloc el reconeixement entre Odisseu i Telèmac, i tots dos planegen la manera d'eliminar els pretendents. Mentrestant, aquests s'assabenten de la tornada de Telèmac. Tots aquests episodis, esdevinguts majoritàriament a la cabana d'Eumeu, son narrats **entre el cant tretzè i el setzè**.

Odisseu, disfressat de pidolaire, juntament amb Eumeu, va al seu palau a demanar almoïna als pretendents. Troba el gos Argos, que mor immediatament després de reconèixer el seu amo. Diverses escenes mostren la insolència dels pretendents. Sense donar-se a conèixer, l'heroi parla amb la seva esposa sobre el seu retorn. Penèlope li ofereix bany i lloc per a dormir. Quan la serventa més vella li renta els peus reconeix el seu amo per una cicatriu que tenia al peu des de joventut. Odisseu li ordena que no digui res a ningú. En un banquet, els pretendents exigeixen que Telèmac lliuri la seva mare a un d'ells. Aquí, al **cant vintè**, es clou l'estada d'Odisseu com a captiu al seu palau.

Penèlope, inspirada per Atena, proposa una prova als pretendents consistent a tensar l'arc d'Odisseu i a fer passar una fletxa per l'ull de dotze destrals posades en fila. Ells no aconsegueixen reeixir en l'objectiu. Odisseu, malgrat les amenaces dels que pretenen la seva muller, pren part en el concurs i guanya la prova. Ajudat per Eumeu, pel bover Filecí i per Telèmac, l'heroi mata tots els pretendents i les serventes infidels. Penèlope reconeix el seu espòs després que Odisseu li descriu la manera com va construir el llit matrimonial. L'heroi li explica les aventures que ha hagut de passar. Mentrestant les ànimes dels qui aspiraven al tron baixen a l'Hades. Quan els seus familiars s'assabenten de la carnisseria, s'entaula un combat que és aturat per la dea Atena, la qual fa retornar la pau a Ítaca. Tots aquests episodis són narrats en els **quatre darrers cants**, dedicats a la venjança d'Odisseu.